

לימודי דעת – תוכנית לימוד השולחן ערוך

הלכות מקוואות

הקדמה – שיעור 01

תוכניות יחודיות ללימוד ההלכה - הכנה למבחני הסמיכה.

לימודי רבנות • איסור והתר • אבלות • מקוואות • נדה • קידושין • שבת • עירובין

לימודי דיינות • דיינים • עדות • שכירות פועלים • נזקי שכנים • שותפין • הלוואה • גיטין

לפרטים נוספים : 03-6166340 או באתר: www.limd.co.il

מרכז לימודי דעת: רח' רבי עקיבא 164 בני ברק E-mail: limd@netvision.net.il

תוכן השיעור:

1. הלכות מקוואות - מקור
2. מיקומן של הלכות מקוואות
3. הלכות מקוואות - להחמיר
4. מקום המקוה וטיפוחו
5. בניית מקוה - תיאום בין הלכה להנדסה.

השיעור נכתב ונערך ע"י הרב א. אלחרר שליט"א

הלכות מקוואות – מבוא

מקור

נאמר בספר ויקרא (ט"ו, י"ח) "ורחצו במים". ומכאן לומד הרמב"ם: **זה בנין אב לכל טמא שהוא בטומאתו עד שיטבול**. כלומר, כל חייבי טבילות האמורים בתורה: טמא מת, זב, מצורע, בעל קרי¹, זבה, נדה, יולדת. כולם אינם עולים מטומאתם עד שיטבולו במקוה.

וכפי שנתבאר בברייתא שהובאה במסכת חגיגה (יא). תניא: **"ורחץ במים"** - במי מקוה, **"את כל בשר"** - מים שכל גופו עולה בהם, וכמה הם? אמה על אמה ברום שלש אמות, ושיערו חכמים מי מקוה ארבעים סאה.

מיקומן של הלכות מקוואות

הלכות מקוואות נקבעו בטור ובשולחן ערוך בסמוך להלכות נדה ולהלכות טבילה. והסיבה היא מפני שבזמן הזה (בזמן שאין בית המקדש קיים) אין חיוב טבילה מן הדין אלא רק לטבילת אשה מנידתה ולטבילת כלים הנקנים מן הגוי.

אמנם במקורה שייכת מסכת מקוואות לסדר טהרות. העוסק רובו ככולו בדיני טומאה וטהרה העמוקים והמקיפים תחומים רבים בחיי האומה היהודית (בזמן שבית המקדש קיים). ולכן הרמב"ם, בספרו היד החזקה, מקיף את ההלכות השייכות בזמן הזה, ואת ההלכות שהיו בעבר ועתידות לחזור עם ביאת המשיח. ממילא קבע את הלכות מקוואות בספר טהרה, מפני ששם מקומן המקורי.

ולכן, אף על פי שמסכת מקוואות מקיפה דיני טומאה וטהרה רבים (כמו למשל טבילת זבים ומצורעים, דיני חציצה ועוד) עיקר הנושאים שהובאו ממנה בשולחן ערוך הם: דיני כשרות המקוה, אופן עשייתו, דברים הפוסלים בו, ההבדל בין מעין למקוה, ועוד דינים הקשורים למקוה עצמו.

המיוחד בלימוד הלכות מקוואות הוא שעל מסכת זו לא נמצאת בידינו גמרא. כלומר, אין בידינו את הכרעת האמוראים להלכה ולמעשה המלמדת אותנו את פרושי המשנה והתוספתא וכיצד להכריע במחלוקות התנאים שנפלו בה. אשר על כן רוב המקורות לפסיקת ההלכה שהובאו בבית יוסף הלא המה פירושי הראשונים למשנה והעיקריים שבהם פירוש הר"ש

¹באשר לטבילת גברים בימינו, אין טבילה זו מדין בעל קרי האמור בתורה (ויקרא טו) מפני שאין דיני טומאה וטהרה בזמן הזה. אמנם עזרא תיקן טבילה לבעלי קרי גם בזמן שלא נוהגים דיני טומאה וטהרה. אלא שחכמים ביטלו את טבילת עזרא מן הדין (עיקר הטעם כיוון שלא כל אדם יוכל להיזהר בזה, בפרט בזמן הגמרא שלא היו מקוואות מצויים כבימינו). אמנם כתב ספר החינוך שבעל נפש (חסיד) המיטהר לקריו גם היום מידה טובה ומשובחת היא לו ותבוא עליו ברכה. וכן כתב בטור בסימן רמ"א שאף שחומרא יתירה היא מכל מקום המחמיר בזה תבוא עליו ברכה. **הבית יוסף כתב שלענין טבילה זו אפילו כל המים שאובים, כשרים.**

(רבינו שמשון), פירוש הרמב"ם למשנה ופסיקותיו להלכה בהלכות מקוואות, פירוש רבינו הרא"ש (הובא אחר פירושו למסכת נדה), ספר בעלי הנפש להראב"ד (ר' אברהם בן דוד), הרשב"א בתשובותיו ובספרו תורת הבית.

ספרי האחרונים החשובים שעסקו בהלכות מקוואות רבים הם. והעיקריים שבהם שנזכר כאן הם הב"ח בפירושו לטור, הט"ז והש"ך בפירושם לשולחן ערוך, ספרי התשובות הרבים שהובאו בספר פתחי תשובה ודרכי תשובה, החזון איש ועוד.

כאן המקום לציין שבכל מקום בו כתוב המקור מהמשנה או מהתוספתא בסתם (כלומר, בלי לציין לאיזה מסכת שייכת) הכוונה היא למסכת מקוואות. וכן ברמב"ם וברא"ש הכוונה לפסיקותיהם בהלכות מקוואות, אלא אם כן צוין אחרת.

הלכות מקוואות - להחמיר

יסוד הלכתי חשוב קובע הר"ן בתשובותיו (סי' ס"ו) יסוד זה נתקבל בפוסקים הבאים אחריו כמעט בקונצנזוס מוחלט. והוא, שבהלכות מקוואות אף על פי שתהיה מחלוקת שאינה שקולה בעינינו, והדעת תהיה נוטה לדברי הצד המיקל, יש לחוש לדעה המחמירה כיוון שהדבר נוגע באיסור כרת. וכך אנו מוצאים דוגמאות רבות בהלכות מקוואות, שאפילו לספק רחוק ואפילו לדעת יחיד חששו.

סיבה נוספת לחומרא זו היא, שבניית מקוואות אינה נעשית בעבור טבילה חד פעמית, אלא בונים מקוה לשנים רבות. ולכן אין רצוננו להרבות בספיקות. (שמא ברבות השנים יתברר שהיה צריך לפסוק אחרת, מדובר כאן באחריות כבדת משקל שרובצת על אלפי טובלות). בנוסף לכך, כיוון שאין אפשרות לכל אחד לעשות מקוה לעצמו, וגם אין אפשרות לעדות השונות ולזרמים השונים לעשות מקוה כפוסקיהם, כל אחד עם החומרות שאימץ לעצמו, לכן משתדלים בכל מקום שכבר בונים מקוה לעשותו ראוי ומהודר לכל העדות והמנהגים, ועל כן מחמירים ככל האפשר.

מיקום המקווה וטיפוחו

כשניגשים לבניית מקוה יש לשים לב למספר פרטים. ראשית יש לתת את הדעת על מיקומו של המקוה. שצריך להימצא במקום מוצנע ונסתר ככל האפשר, ובפרט הכניסה למקוה והחלונות שבו (הגם שאין נושא זה קשור ישירות להלכות מקוואות, הרי הוא עומד בשורש האומה היהודית).

יחד עם זאת צריך המקוה להימצא במקום נגיש לכל אשה, לא מרוחק מדי מאיזור שכונת המגורים. בנוסף יש להקפיד על הצד האסטטי של המקוה, חשוב מאד שהמקוה יראה נאה ומטופח ויש לכך מספר סיבות:

מלבד העניין הבריאותי שמחייב את ניקיון המקוה, מקוה נאה גורם גם לאווירה טובה יותר ולצלילות הדעת והמחשבה של האשה שבאה לטבול, כמו כן חשוב מאד הדבר לנושא של קירוב רחוקים. (וידוע שרבים הם היהודים בזמננו זה, שאף שאינם שומרים תורה ומצוות בכל דקדוקיהם, מקפידים מאד דוקא במצוה זו, תהילות לאל, בשל הגברת מודעות החומרה ההלכתית והשלכותיה הרפואיות והפסיכולוגיות על המשפחה היהודית).

בניית מקוה - תיאום בין הלכה להנדסה

בימינו צורת בניית המקוה למעשה דורשת מלבד ידיעה מקיפה בהלכות נדה ומקוואות, גם שילוב של ידע בתחום ההנדסי. כך שמלאכת בניית המקוה נעשית תמיד (כמו כל מבנה) בתכנון מראש של צוות מהנדסים, שמקבלים מרב מומחה בהלכות אלו את כל הידע הנדרש להתאמת הפרטים ההלכתיים הרבים עם הנושאים הטכניים. ובמיוחד יש לתת את הדעת שדי בפרט קטן שעלול לפסול את המקוה כולו, כפי שיתבאר בלימוד ההלכות, ואז יצטרכו להרוס אותו ולבנותו מחדש.

לכן התיאום בין אנשי ההלכה לאנשי המדע קודם בניית המקוה ובמהלך הבניה חייב להיות בצורה המושלמת ביותר. זאת ועוד שאין אפשרות להכין תכנית מקוה כללית שתתאים לכל מקום, מפני שצורת המקוה משתנה בהתאם למיקומו, כאשר בכל מקוה נבדקות האפשרויות היכן למקם את בור ההשקה ואת צינורות ההמשכה כך שלא יהיו מונחים בצורה שיפסלו את המקוה. (ובפרט כשצריך לחשוש לכל השיטות המחמירות בהלכות מקוואות כפי שנתבאר).

